

O razširitvi volilne pravice

Predstavniška demokracija, kot smo jo pravkar opisali, predstavniška za vse in ne samo za večino – v kateri bi se interesi, mnenja, ocene izobražencev, čeprav v manjšini, kljub temu slišali, oni pa bi imeli z vrednostjo značaja in močjo argumenta možnost doseči vpliv, ki ne bi pripadal njihovi številčni moči – taka demokracija, ki je edina enakopravna, edina nepristranska, edina vladavina vseh nad vsemi, edina prava vrsta demokracije – bi bila brez najhujših slabosti napačno imenovanih demokracij, ki prevladujejo danes in iz katerih izključno je izpeljana sodobna ideja demokracije. A celo v tej demokraciji bi bila absolutna oblast, če se odločijo zanjo, v rokah številčne večine; in le-ta bi bila sestavljena izključno iz enega samega razreda, enakega v predsodkih, nagnjenjih in splošnih načinih razmišljanja, torej če ne rečem nič več, iz ne najbolj visoko kultiviranega razreda. Ustava bi bila zato še vedno podvržena značilnim slabostim razredne vladavine: zagotovo v veliko manjši meri kot ekskluzivna vladavina razreda, ki si danes neupravičeno lasti ime demokracija; pa vendar pod neučinkovitim nadzorom, z izjemo tistega, kar se da najti v zdravem razumu, zmernosti in popuščanju samega razreda. Če je ta opis pravilen, potem ni filozofija ustavne ureditve nič več kot vzvišeno izgubljanje časa. Vse zaupanje v ustave temelji na jamstvu, ki naj bi ga zagotavljale, da depozitarji oblasti le-te ne samo ne bodo, ampak ne bodo mogli zlorabiti. Demokracija ni najboljša oblika vladavine, dokler ta

njena šibka stran ni odpravljena; dokler ni tako organizirana, da ne more noben razred, niti najštevilčnejši, zvesti vse, razen sebe, na politično nepomembnost, ne voditi zakonodaje in administracije glede na svoj izključni razredni interes. Problem je, kako najti sredstva za preprečitev te zlorabe, ne da bi žrtvovali značilne prednosti ljudske vladavine.

Pri omejevanju volilne pravice, ki vsebuje obvezno izključitev nekega dela državljanov iz glasu v predstavnstvu, ta dvojni pogoj ni izpolnjen. Med najpomembnejšimi dobrinami svobodne vladavine je vzgoja razuma in srca, ki zajame najnižje plasti prebivalstva, ko so poklicani k sodelovanju v dejanjih, ki neposredno vplivajo na pomembne interese njihove dežele. Pri tem vprašanju sem se že tako dolgo zadrževal, da se k njemu vračam samo zato, ker je videti, da je zelo malo tistih, ki pripisujejo tem učinkom javnih institucij vso upravičeno pomembnost. Ljudem se zdi čudno pričakovati tako veliko od nečesa, kar se zdi tako neznatna stvar – spoznati v izvajanju politične volilne pravice fizičnih delavcev močan instrument njihovega duhovnega napredka. In četudi je temeljita duhovna povzdiga človeških množic samo vizija, je to vendarle pot, po kateri mora priti. Če kdo misli, da je ta pot ne bo prinesla, kličem za pričo celotno vsebino velikega dela M. de Tocquevilla; in posebej njegov opis Američanov. Skoraj vsi popotniki so presenečeni nad dejstvom, da je vsak Američan v nekem smislu tako patriot kot tudi oseba kultiviranega razuma; in M. de Tocqueville nam je pokazal, kako močna je zveza med temi lastnostmi in ameriškimi demokratičnimi institucijami. Nikjer drugje niso do zdaj našli tako široke razprostranjenosti idej, okusov in čustvovanj izobraženih ljudi, celo verjeli niso, da jo je mogoče doseči.¹ Vendar to ni nič v primerjavi s tistim, kar iščemo v vladavini, prav tako demokratični in neizključujoči, a bolje organizirani v drugih pomembnih točkah. Politično življenje je v Ameriki resnično najboljša šola, a vendarle šola, iz katere so najboljši učitelji izklju-

¹ 'Izvleček iz Poročila angleškega poverjenika na razstavi v New Yorku', ki ga navajam po *Principles of Social Science* g. Careya, vsebuje presenetljiv dokaz za vsaj del trditve v tekstu:

'Imamo nekaj velikih inženirjev in mehanikov in veliko bistrh delavcev; za Američane pa se zdi verjetno, da bodo vsi postali taki ljudje. Že zdaj na rekah mrgoli parnikov; njihove doline so nabite s tovarnami; njihova mesta, prekašajoč vsa tista v evropskih državah, razen v Belgiji, Angliji in na Nizozemskem, so domovanja vseh tistih veščin, ki danes odlikujejo mestno prebivalstvo; in komajda je v Evropi kakšna umetnost, ki je ne gojijo v Ameriki z enako ali celo večjo spretnostjo kot v Evropi, čeprav so jo tu stoletja razvijali in izpopolnjevali. Cela dežela Franklinov, Stephensonov in Wattov na vidiku je nekaj čudovitega za razmislek drugih držav. V nasprotju s togostjo in nevednostjo večine evropskih ljudstev, ne glede na superiornost nekaj visoko izobraženih in nadarjenih oseb, je velika inteligentnost celotnega prebivalstva Amerike dejstvo, vredno javne pozornosti.'

čeni; vodilni izobraženci dežele so iz predstavnštva na državni ravni, in na sploh iz javnih funkcij, prav tako učinkovito izključeni, kot če bi jih uradno prepovedali. K Demosu, ki je v Ameriki vir moči, se obračajo vsi sebični stremuhi v deželi, tako kot se v despotskih deželah obračajo k monarhu: ljudstvo, tako kot despota, prepričata prilizovanje in klečeplazenje, slabi učinki oblasti pa popolnoma nič ne zaostajajo za njenimi naprednimi in plemenitimi težnjami. Če pa demokratične institucije, v primerjavi z ustreznimi razredi v Angliji in drugod, kljub temu proizvedejo tako pomembno superiornost v duhovnem razvoju ameriškega najnižjega razreda, kaj bi šele bilo, če bi lahko ohranili dobro stran učinkov brez slabe? In to bi bilo v določenem obsegu mogoče narediti; seveda ne z izključitvijo dela ljudstva, ki ima manjše intelektualne spodbude ali pa so drugačne vrste, iz tako neprecenljive seznanitve z velikimi, oddaljenimi in zapletenimi interesi, kot jo zahteva pozornost, s katero se morajo posvetiti političnim zadevam. Politična razprava je tista, ki uči fizičnega delavca, čigar zaposlitev je rutina, način življenja pa daleč od soočenja z raznolikostjo vtisov, okoliščin ali idej, da imajo oddaljeni razlogi in dogodki zelo velik vpliv tudi na njegove osebne interese; in iz politične razprave in skupne politične akcije se lahko nekdo, čigar dnevni opravki zožijo njegove interese na majhen krog okoli njega, nauči čutiti skupaj s svojimi sodržavljani in postane zavestno član velike skupnosti. Vendar potekajo politične razprave nad glavami tistih, ki nimajo nobenih glasov in si ne prizadevajo, da bi jih dobili. Njihov položaj je v primerjavi z volilci tak, kot je položaj občinstva v sodni dvorani v primerjavi s poroto. Ni *njihova* pravica glasovanja tista, ki je potrebna, ni njihovo mnenje tisto, na katerega se želi vplivati; pritožbe so vložene in ugovori naslovljeni drugim, ne njim; nič ni odvisno od odločitve, ki bi jo morda sprejeli, in prav nobene potrebe ni in zelo malo spodbude, da bi sploh jo. Vsak, ki bi v sicer ljudski vladavini ne imel glasu in tudi nobene možnosti, da bi ga dobil, bi bil ali stalno nezadovoljen ali pa bi čutil kot nekdo, ki ga splošna vprašanja družbe ne zadevajo; za katerega jih rešujejo drugi; ki 'nima nobenega opravka z zakoni, razen da jih uboga', ne z javnimi interesi in zadevami, razen da jih gleda. Kaj bi vedel in za kaj bi skrbel v takem položaju, lahko deloma izmerimo s tistim, kar ve in za kar skrbi povprečna ženska iz srednjega razreda v primerjavi s svojim možem in brati.

Neodvisno od vseh teh navedb je osebna krivica, če se komurkoli vzame, razen v primeru preprečitve večjega zla, običajna pravica dajanja glasu pri urejanju zadev, ki ga zanimajo prav tako kot druge ljudi. Če je prisiljen plačati, če ga lahko prisilijo, da se bori, če od njega zahtevajo, da uboga, bi moral imeti zakonsko pravico do odgovora za kaj; za to, da ga vprašajo za

privolitev, in za to, da štejejo njegovo mnenje, kolikor je vredno, čeprav nič več, kot je vredno. V zreli in civilizirani državi ne bi smelo biti brezpravnih in ne izključenih oseb, razen po njihovi lastni krivdi. Vsak je ponižan, naj se tega zaveda ali ne, če si drugi ljudje, ne da bi ga vprašali, vzamejo neomejeno moč odločanja o njegovi usodi. A celo v veliko naprednejši državi, kot jo je človeški um kdaj dosegel, ni normalno, da morajo biti tisti, ki so odstranjeni, deležni enako pravične igre kot tisti, ki imajo glas. Vladarji in vladajoči razredi morajo nujno upoštevati interese in želje tistih z volilno pravico; upoštevanje tistih, ki so izključeni, pa je le njihova izbira, ali jih bodo ali ne; in četudi odkrito naklonjeni, so v glavnem prezasedeni s stvarmi, ki se jim *morajo* posvečati, da bi imeli veliko časa za razmislek o nečem, kar lahko nekaznovano prezirajo. Zato ne more biti zares zadovoljiva nobena ureditev volilne pravice, v kateri sta katerakoli oseba ali razred iz nje za stalno izključena; v kateri volilna pravica ni dana vsem polnoletnim osebam, ki jo želijo pridobiti.

Obstajajo seveda nekatere izključitve, potrebne iz razlogov, ki niso v nasprotju z navedenimi načeli in ki se jih je treba, saj so same po sebi slabe, znebiti skupaj z ukinitvijo okoliščin, ki jih zahtevajo. Zame je popolnoma nesprejemljivo, da pri volitvah sodeluje oseba, ki ne zna brati, pisati, in če dodam, opraviti osnovnih aritmetičnih operacij. Pravičnost zahteva, četudi volilna pravica ni od tega odvisna, da so sredstva za pridobitev osnovnih znanj dosegljiva vsakomur, ali brezplačno ali po ceni, ne višji od tiste, ki si jo lahko privoščijo najrevnejši, ki se sami preživljajo. Če bi bilo resnično tako, bi ljudje ne razmišljali, da bi dali volilno pravico človeku, ki ne zna brati, nič bolj, kot da bi jo dali otroku, ki ne zna govoriti; in tisti, ki bi ga izključil, ne bi bila družba, ampak njegova lastna lenoba. Če družba ne izpolnjuje svojih obveznosti, tako da ne omogoči dostopa do te količine izobrazbe vsem, nastopi v tem primeru težava, a to je težava, ki jo moramo sprejeti. Če družba odlaga izvršitev dveh pomembnih obveznosti, mora biti najprej opravljena pomembnejša in bolj temeljna: splošno izobraževanje mora biti pred splošno volilno pravico. Samo tisti, ki jim je *a priori* pojmovanje omračilo zdrav razum, bodo zahtevali, naj se oblast nad drugimi, nad celo skupnostjo podeli ljudem, ki nimajo niti najosnovnejših in najbolj bistvenih znanj, da bi lahko skrbeli zase; da bi lahko razumno zagovarjali svoje interese in interese tistih, s katerimi so najtesneje povezani. Brez dvoma se lahko ta argument razvija še dalje, da dokaže še več. Bilo bi seveda zaželeno, da bi bile za volilno pravico, poleg branja, pisanja in aritmetike, potrebne še druge stvari; da bi se od vseh volilcev zahtevalo nekaj znanja o sestavi zemlje, njenih naravnih in političnih delitvah, prvinah splošne zgodovine ter prvinah zgodovine in zemljepisa njihove lastne dežele. Vendar tovrstno znanje, kakorkoli je nepogrešljivo

za razumno uporabo volilne pravice, ni dosegljivo vsem ljudem ne v tej deželi in verjetno tudi ne v drugih, razen v Združenih državah Amerike; prav tako ne obstaja zanesljiva metoda, s katero bi preverili, ali so to znanje osvojili ali ne. V sedanjih razmerah bi poskus vodil k pristranskosti, lažnemu dokazovanju in vsem mogočim goljufijam. Bolje je, da se volilna pravica da brez razlik ali celo vzame brez razlik, kot pa da se jo nekemu da in drugemu vzame po mili volji javnega uradnika. Kar zadeva branje, pisanje in aritmetiko, ni seveda nobenih težav. Od vsakega, ki se pojavi v prijavi pisarni, bi preprosto zahtevali, da v prisotnosti uradnika prepíše stavek iz angleške knjige in sešteje trimestno število; in zagotoviti, ob trdnih pravilih in popolni javnosti, pošteno oceno tako enostavnega preizkusa. Ta pogoj bi torej moral v vseh primerih spremljati splošno volilno pravico; in v nekaj letih ne bi bil zaradi njega nihče več izključen, razen tistih, ki jih ta pravica tako malo zanima, da tudi njihovi glasovi, če bi jih dali, ne bi bili pokazatelj nobenega resnega političnega stališča.

Prav tako je pomembno, da skupščino, ki odloča o državnih ali lokalnih davkih, izvolijo izključno tisti, ki k naloženim davkom kaj prispevajo. Tisti, ki davkov ne plačujejo, glasujejo pa o denarju drugih ljudi, imajo vse razloge za razsipnost in nobenega za varčnost. Če gre za denarne zadeve, je vsaka njihova pravica glasovanja kršitev temeljnega načela svobodne vladavine; ločitev moči nadzora od interesa za njeno koristno uporabo. Omogoča jim, da dajejo roke v žepu drugih ljudi za vsak namen, za katerega se jim zdi primerno, da ga imenujejo javni; kar je, kot je znano, v nekaj velikih mestih Združenih držav povzročilo neprimerno velik obseg lokalnih davkov, ki ga v celoti plačujejo bogatejši razredi. Da mora biti predstavništvo skladno z obdavčenjem, ne pa biti ožje ali širše, je v skladu s pojmovanji britanskih institucij. A da bi, kot dodaten pogoj predstavništva, to uskladili s splošnostjo, je bistveno, kot je za mnogo drugih zelenih koristi, da obdavčenje v vidni obliki zajame najrevnejši razred. V tej deželi, in večini drugih, verjetno ni delavske družine, ki s kupovanjem čaja, kave, sladkorja, da ne omenjam narkotikov ali poživil, ne bi prispevala k posrednemu obdavčenju. Vendar se ta način plačevanja deleža javne porabe komaj čuti: plačnik, razen izobrazena in razmišljajoča oseba, svojega interesa ne enači z nizkim obsegom javne porabe tako dolgo, dokler ne zahtevajo denarja za podporo neposredno od njega; pa tudi če predpostavimo, da bi ga enačil, bi brez dvoma poskrbel, kakorkoli razsipno porabo bi s svojim glasom pomagal naložiti vladi, da ne bi bila plačana z dodatnim obdavčenjem izdelkov, ki jih sam kupuje. Bilo bi bolje, da bi se z neposrednim davkom, v enostavni obliki glavarine, obdavčila vsaka odrasla oseba v skupnosti; ali da bi bila vsaka taka oseba priznana za volilca, ki si dovoli biti uvrščen

extra ordinem k plačanim davkom; ali da bi od vsakega vpisanega volilca zahtevali majhno letno plačilo, odvisno od višine splošne porabe v deželi; tako bi vsak čutil, da je denar, ki ga je pomagal izglasovati, deloma njegov, in bi se trudil obdržati njegovo vsoto nizko.

Kakorkoli že, osnovna načela zahtevajo, da pomeni prejemanje občinske pomoči brezpogojno izključitev iz volilne pravice. Tisti, ki si s svojim delom ne more zagotoviti lastnega preživljanja, tudi ne more zahtevati pravice, da si pomaga z denarjem drugih. S tem, da je postalo njegovo preživljanje odvisno od drugih članov skupnosti, je ukinil svojo upravičenost do enakih pravic z njimi v drugih pogledih. Tisti, ki jim je dolžan ohranitev svojega življenja, lahko upravičeno zahtevajo izključno upravljanje skupnih zadev, h katerim zdaj nič ne prispeva ali vsaj manj, kot vzame. Kot pogoj volilne pravice je treba določiti obdobje, recimo da prosilčevega imena ni v občinskih knjigah prejemnikov pomoči pet let pred volilnim vpisom. Oseba, ki je neoverjeno bankrotirala ali je morala uporabiti Insolvent Act, izgubi volilno pravico, dokler ne poravna svojih dolgov ali vsaj dokaže, da trenutno in že dalj časa ni odvisna od miloščine. Neplačevanje davkov, če je tako dolgotrajno, da zanj ne more biti vzrok malomarnost, pomeni izključitev, dokler traja. Te izključitve po svoji naravi niso stalne. Zadevajo samo take pogoje, ki so jih vsi sposobni ali naj bi jih bili sposobni izpolniti, če se odločijo. Volilno pravico puščajo dosegljivo vsem, ki živijo v normalnih človeških razmerah: in če se ji mora kdo odreči, je to ali zato, ker ga ne zanima dovolj, da bi zanj naredil, kar se je že obvezal, ali pa je v splošnem stanju potrtosti in bede, v katerem tega neznatnega varovala, nujnega zaradi varnosti drugih, ne bi niti občutil; ko pa bi se iz njega izkopal, bi ta znak manjvrednosti izginil z drugimi.

V daljšem času torej lahko pričakujemo (če predpostavimo, da ne bo nobenih omejitev razen tistih, ki smo jih pravkar obravnavali), da bodo vsi, razen (upajmo) hitro izginjajočega razreda prejemnikov občinske pomoči, imeli volilno pravico in bo torej, s tem majhnim zadržkom, volilna pravica splošna. Tako obsežna razširitev je, kot smo videli, absolutno nujna za liberalno in plemenito koncepcijo dobre vladavine. Vendar bi bila v današnjih razmerah velikanska večina volilcev v skoraj vseh državah, in še posebej v tej, fizičnih delavcev; in dvojna nevarnost, torej prenizka stopnja političnega znanja in razredna zakonodaja, bi bila še vedno zelo huda. Videli bomo, ali obstajajo sredstva, s katerimi bi te slabosti odpravili.

Možno jih je odpraviti, če to ljudje zares hočejo; ne s kakšnim umetnim izumom, ampak z uvedbo naravnega reda človeškega življenja, ki se ponuja vsakemu v stvareh, pri katerih nima nobenega interesa ali tradicionalnega mnenja proti. V vseh člo-

veških zadevah, ki kako osebo, pa ne v določenem skrbništvu, neposredno zadevajo, lahko upravičeno zahteva svoj glas, in če ga ne uporablja v nasprotju z varnostjo vseh, ne more biti pravično izključena. Vendar kljub temu, da mora imeti vsak svoj glas – je to, da naj bi vsak imel enak glas, popolnoma drugačna postavka. Če se dve osebi, ki imata skupen interes pri kakem poslu, razlikujeta v stališčih, ali pravičnost zahteva, da se obe stališči vrednotita popolnoma enako? Če sta osebi enako krepostni, a je ena superiorna v znanju in inteligentnosti – ali če sta enako inteligentni, pa ena drugo prekaša v kreposti – je stališče, presoja moralnejše in inteligentnejše osebe več vredna od stališča, presoje inferiorne osebe: če državne institucije dejansko trdijo, da sta enako vredni, trdijo, kar ni res. Eden med njima, modrejši ali boljši, ima pravico do večje vrednosti: težava je, kako ugotoviti, kateri je to; kar je nemogoče med posamezniki, se da opraviiti, če vzamete ljudi v telesih in številkah, z določeno natančnostjo. Ta doktrina ne bi imela nobenega smisla v primeru, ki bi ga upravičeno obravnavali kot posameznikovo in zasebno pravico. V primeru, ki zadeva samo eno od oseb, ima le-ta pravico slediti svojemu stališču, ne glede na to, koliko je lahko drugi pametnejši od njega. A govorimo o stvareh, ki zadevajo oba enako; kjer mora, če manj pameten ne prepusti svojega deleža stvari vodstvu pametnejšega, pametnejši prepustiti svojega manj pametnemu. Kateri od načinov premaganja težav je najbolj koristen za oba in najbolj ugoden za splošno ureditev stvari? Če vzamemo, da je odstopanje prednosti kateregakoli od njiju nepravično, katera nepravičnost je največja: da mora boljša presoja dati prednost slabši ali slabša boljši?

Državne zadeve so prav taki skupni posli, s to razliko, da ni nikoli treba nikogar prositi za popolno žrtvovanje njegovega stališča. Vedno se lahko računa in na nek način šteje, da je dana volilnim glasovom tistih, čigar stališča so upravičena do večje vrednosti, višja postavka. V taki ureditvi ni ničesar nujno sovražnega do tistih, ki jim je pripisana nižja stopnja vpliva. Popolna izključitev glasu pri splošnih zadevah je ena stvar; prepustitev glasu drugim, vplivnejšim in bolj sposobnim urejanja skupnih interesov, pa druga. Obe stvari nista samo različni, sta tudi inkomenzurabilni. Vsakdo ima pravico biti užaljen, če ga naredijo za ničeta in označijo za takega, ki nič ne šteje. Samo bedak, in to bedak čudnih potez, pa bo užaljen ob ugotovitvi, da obstajajo drugi, katerih mnenja in celo želje imajo pravico do večjega upoštevanja kot njegove. Da ne bi imel nobenega glasu pri tistem, kar so deloma njegove zadeve, je stvar, v katero ne bi nihče rad privolil; ko pa je nekaj, kar je deloma njegova zadeva, tudi zadeva drugih, in vidi, da razumejo problem bolje od njega, da bo njihovo mnenje štel več od nje-

govega, se pomiri s svojimi pričakovanji in tekom stvari, v katere je v vseh drugih življenjskih zadevah navajen privoliti. Potrebno je samo, da je ta večji vpliv dodeljen na njemu sprejemljiv način, iz katerega lahko razbere pravičnost.

Takoj moram povedati, da je zame docela nedopustno, razen kot začasno zlo, da se večji vpliv pridobi s posestjo. Ne zanimam, da je posest neka vrsta testa; izobraženost je v večini držav, čeprav nikakor ne v sorazmerju z bogataši, v glavnem višja pri bogatejšem delu družbe kot pri revnejšem. Vendar je tako merilo pomanjkljivo; naključja imajo toliko več zaslug za to, da ljudje uspejo v življenju, kot pa sposobnosti; in vsakomur je tako nemogoče, naj si pridobi še tako veliko izobrazbe, zagotoviti ustrezno izboljšanje položaja, da je taka osnova volilnih privilegijev vedno, in bo ostala, nadvse zoprna. Povezanost pluralnosti glasov s kakršnikoli gmotnim merilom ne bi bila samo sama po sebi sporna, ampak bi zagotovo diskreditirala načelo, njegovo stalno zagovarjanje pa naredila nepraktično. Demokracija, vsaj v tej deželi, trenutno ni nezaupljiva do osebne superiornosti, ampak naravno in zelo upravičeno do tiste, ki temelji zgolj na gmotnih razlogih. Edina stvar, ki lahko upraviči, da šteje mnenje ene osebe več kot mnenje druge, je osebna duhovna superiornost; in kar potrebujemo, je nekaj približnih sredstev, da le-to določimo. Če obstaja taka stvar, kot je pravo javno izobraževanje ali zaupanja vreden sistem splošnega preverjanja, lahko izobrazbo testiramo neposredno. Ker tega ni, je lahko test narava posameznikovega poklica. Delodajalec je povprečno bolj inteligenčen od delavca; ker mora delati z glavo in ne samo z rokami. Delovodja je večinoma bolj inteligenčen od navadnega delavca in kvalificirani delavec od nekvalificiranega. Bankir, veletrgovec ali tovarnar je verjetno bolj inteligenčen od trgovca, saj mora voditi večje in bolj zapletene posle. V vseh teh primerih posameznikove usposobljenosti ne dokazuje samo njegova superiorna funkcija, ampak njeno uspešno opravljanje; zaradi tega, pa tudi zato, da se ljudem prepreči navidezno sprejemanje služb samo zaradi volitev, bi bilo primerno zahtevati, da se služba opravlja daljši čas (recimo tri leta). Odvisno od tega pogoja, bi bila vsaki osebi, ki opravlja katero od teh superiornih funkcij, dovoljena dva glasova ali več. Svobodni poklici, če se jih opravlja zares in ne samo navidezno, zahtevajo seveda še višjo stopnjo izobrazbe; in kjerkoli se zadosten preizkus ali izpolnjevanje resnih izobrazbenih pogojev zahtevajo pred vstopom v poklic, bi lahko tistim, ki ga opravljajo, pluralnost glasov priznali takoj. Enako pravilo lahko velja za diplomante univerze; in celo za tiste, ki prinesejo ustrezno potrdilo, da so opravili študij, ki ga zahteva vsaka šola, na kateri se poučujejo višje stopnje znanja, s pogojem, da je učenje resno in ne zgolj pretveza. 'Lokalni' izpit ali izpit 'srednjega razreda' za diplomu

Associate, ki sta ga tako bučno in patriotsko uvedli univerzi v Oxfordu in Cambridgeu, ter njemu podobni, ki jih lahko uvedejo druge tekmujoče institucije (če so dovolj odprte za vse), nudijo osnovo za to, da se lahko pluralnost glasov zelo koristno podeli vsem, ki opravijo izpit. Vsi ti predlogi so stvar široke in podrobne razprave ter ugovorov, ki jih ni koristno preprečevati. Ni še čas, da bi takim načrtom dajali praktično obliko, prav tako pa tudi ne želim biti omejen z določenimi predlogi, ki sem jih dal. Zame je očitno, da je resnični ideal predstavniške vladavine v tej smeri; in da je trud zanj, z najboljšimi praktičnimi izumi, ki jih je možno najti, pot resničnega političnega napredka.

Če vprašate, kako dolgo se velja držati načel ali koliko glasov velja podeliti posamezniku na osnovi superiornih sposobnosti, bom odgovoril, da to ni tako zelo bistveno, če se razlike in razvrščanja ne delajo samovoljno, ampak tako, da jih lahko razume in sprejme splošno mnenje in razumevanje. Absoluten pogoj pa je, ne prestopiti meje, določene s temeljnim načelom, zapisanim v prejšnjem poglavju, kot prvim pogojem v ustavi predstavnškega sistema. Pluralnost glasov ne sme biti v nobenem primeru izpeljana tako daleč, da bi zaradi nje privilegirani oziroma razred (če sploh), ki mu v večini pripadajo, na ta način prevladal vse druge v skupnosti. Razlika v korist izobrazbe, pravilna sama po sebi, se še naprej močno priporoča zaradi varovanja izobraženih pred razredno zakonodajo neizobraženih; seveda pa jim ne sme omogočiti, da bi izvajali razredno zakonodajo v svojo korist. Naj dodam, da imam za absolutno nujni del pluralne sheme njeno odprtost za najrevnejšega posameznika v skupnosti, da zahteva privilegij, če lahko dokaže, da je kljub vsem težavam in oviram, kar zadeva inteligentnost, do njega upravičen. Morali bi biti brezplačni izpiti, kjer bi vsak, ki bi se pojavil, lahko dokazal, da je zadostno osvojil standard znanja in sposobnosti, s tem pa bi mu bila priznana pluralnost glasov. Privilegij, ki ga lahko doseže vsak, če dokaže, da izpolnjuje pogoje, od katerih je teoretično in načelno odvisen, za občutek pravičnosti ne bi bil nujno odbijajoč: zagotovo pa bi bilo tako, če, medtem ko temelji na splošnih, ne vedno zanesljivih predpostavkah, zanj ne bi bil potreben neposreden dokaz.

Pluralno glasovanje, čeprav uporabljeno na župnijskih volitvah in volitvah nadzornikov zakonov za revne, je tako nenavadno za volitve v parlament, da ni verjetno, da bi ga kmalu ali rade volje sprejeli: ker pa bo zagotovo prišel čas, ko bo edina izbira med tem in enako splošno volilno pravico, je za tistega, ki mu druga ni všeč, zadnji čas, da se pomiri s prvim. V vmesnem času, čeprav se namig morda trenutno ne zdi praktičen, bi služila označenju vsega, kar je najboljše v načelu, in nam omogočila, da bi presodili primernost vseh posrednih sredstev, ali obsto-

ječih ali na novo prevzetih, ki bi isti cilj zasledovala na manj popoln način. Oseba ima lahko dvojni glas na drug način, ne da daje oba glasova v isti volilni kampanji; lahko ima glas v vsakem od dveh različnih volilnih okrožij; in čeprav pripada trenutno ta izjemni privilegij bolj superiornosti materialnih sredstev kot razumu, ga, tam kjer obstaja, ne bi odpravil, kajti dokler ni sprejet zanesljivejši test izobrazbe, bi bilo nespametno odpraviti celo tako nepopolnega, kot ga določajo gmotne razmere. Najti bi morali načine za nadaljnjo razširitev privilegija, ki bi bil na bolj neposreden način povezan z višjo izobrazbo. V prihodnjem Reform Billu, ki bo zelo zmanjšal gmotne pogoje volilne pravice, bi bilo morda pametno vsem diplomantom univerze, vsem osebam, ki so uspešno zaključile gimnazijo, vsem članom svobodnih poklicev, in morda še komu, dovoliti, da se vpišejo posebej pod temi pogoji in da dajo svoje glasove kot take volilnemu okrožju, ki ga izberejo za vpis: pri čemer pa obdržijo svoje glasove kot navadni državljani v krajih, kjer živijo.

Dokler ne bomo domislili in v javnosti sprejeli kakršnegakoli načina pluralnega glasovanja, ki bi priznal izobrazbi kot taki ustrezno večji vpliv, da bi zadoščala kot protiutež številčnosti najmanj izobraženih razredov, do tedaj, menim, prednosti popolnoma splošne volilne pravice ne bomo mogli pridobiti, ne da bi te prinesle s seboj možnost več kot enakovrednega zla. Zares je možno (in to je morda eden od prehodov, skozi katerega bomo v svojem napredovanju do zares dobrega predstavniškega sistema morali iti), da bi bile omejitve volilne pravice popolnoma izenačene v določenih volilnih okrožjih, katerih poslance bi potemtakem izvolili v glavnem fizični delavci; s tem, da bi se obstoječa volilna omejitev ohranjala drugje, vsaki njeni spremembi pa bi sledilo tako razvrščanje volilnih okrožij, da bi delavskemu razredu preprečilo večji vpliv v parlamentu. S takim kompromisom bi se nepravilnosti v predstavnstvu ne samo krepile, ampak tudi množile: vendar to ni odločilen ugovor; kajti če se dežela ne odloči, da bo prave cilje dosegla z regularnim sistemom, ki bo vodil naravnost do njih, mora biti zadovoljna z neregularnim nadomestilom, veliko bolj zaželenim, kot je sistem brez nepravilnosti, a pravilno prilagojen napačnim ciljem, ali v katerem so bili nekateri cilji, prav tako nujni kot drugi, izpuščeni. Veliko resnejši ugovor trdi, da taka ureditev ni v skladu z vzajemnostjo lokalnih volilnih okrožij, ki jih zahteva načrt g. Hareja; torej bi v taki ureditvi vsak volilec ostal zaprt znotraj enega ali več volilnih okrožij, kjer je vpisano njegovo ime, in v primeru, da za svojega predstavnika ne bi hotel nobenega od kandidatov teh okrožij, svojega predstavnika sploh ne bi imel.

Tako veliko pozornost posvečam emancipaciji tistih, ki že imajo volilno pravico, a so njihovi glasovi brezsmiselni, ker so vedno preglasovani; tako veliko pričakujem od naravne moči resnice in razuma, če so le zagotovljeni poslušalci in sposobni

zagovorniki – da ne bom obupan celo nad uvedbo enake in splošne volilne pravice, če bo uresničena po načelu g. Hareja, to je s sorazmernim predstavnštvom vseh manjšin. A četudi bi bilo največje upanje glede tega vprašanja izpolnjeno, bi še vedno zagovarjal načelo pluralnega glasovanja. Pluralnosti ne predlagam kot nečesa samo po sebi nezaželenega, kar lahko, tako kot izključitev dela skupnosti iz volilne pravice, začasno dopustimo, da preprečimo večje zlo. Na enako glasovanje ne gledam kot na nekaj, kar je samo po sebi dobro, kar lahko uporabimo proti težavam. Nanj gledam kot na le deloma dobro; manj sporno kot neenakost privilegijev, temelječih na nepomembnih ali naključnih merilih, a v načelu napačno, ker uporablja napačno pravilo in slabo vpliva na volilčevo presojo. Nekoristno je in boleče, da ustava prizna neznanju pravico do tako velike politične moči kot znanju. Državne institucije bi morale državljanu prikazati vse stvari, za katere skrbijo, v taki luči, da bi se videlo, da je zanj dobro, če jih spoštuje: in ker je zanj dobro, če misli, da ima vsakdo pravico do vpliva, boljši in pametnejši pa do večjega kot drugi, je pomembno, da to prepričanje zagovarja država in da ga utelešajo državne institucije. Take reči sestavljajo *duha* državnih institucij: tisti del njihove moči, ki jo najmanj upoštevajo vsi, posebej še angleški, misleci; kajti institucije vsake države so, brez velikega pritiska, bolj učinkovite s svojim duhom kot z neposredno oskrbo, ker z njim oblikujejo nacionalni značaj. Ameriške institucije so se globoko vtisnile v ameriško mnenje, da je človek (bele kože) tako dober kot vsak drug; in zdi se, da je to napačno prepričanje tesno povezano z nekaterimi drugimi, še bolj neugodnimi mesti ameriškega značaja. Ni majhna nesreča, da mora ustava neke države to prepričanje uzakoniti; kajti vera vanj, izražena ali molče priznana, je za moralno in intelektualno odličnost skoraj tako pogubna kot katerikoli učinek, ki ga lahko proizvede večina oblik vladavine.

Lahko bi rekli, da je ustava, ki daje enako moč, vsakemu zase, najbolj in najmanj izobraženemu, vendarle napredna, kajti nenehni pozivi manj izobraženim razredom, dajanje nalog njihovim umskim močem, trud, ki so ga bolj izobraženi dolžni vložiti v razsvetlitev njihovih sodb in odpravo napak in predsodkov, so močne spodbude za njihovo umsko napredovanje. Priznam, kar sem že vztrajno dokazoval, da ta najbolj zaželen učinek zares zahteva dostop manj izobraženih razredov do nekega, tudi velikega dela oblasti. A teorija in izkušnje dokazujejo, da se stvari spremenijo, ko postanejo posestniki vse oblasti. Tisti, ki so nad vsem, naj bo to eden, nekateri ali pa mnogi, ne potrebujejo več pomoči razuma: lahko dosežejo, da prevlada njihova gola volja; in tisti, ki se jim ni mogoče upreti, so ponavadi mnogo preveč zadovoljni s svojim lastnim mnenjem, da bi ga bili pripravljeni spremeniti ali potrpežljivo poslušati kogar-

koli, ki jim pripoveduje, da se motijo. Položaj, ki daje najmočnejšo spodbudo razvoju razuma, je napredovanje k oblasti, ne pa njena osvojitve; in med vsemi, začasnimi ali stalnimi, vmesnimi postajami na poti do oblasti razvija najboljše in najvišje lastnosti položaj tistih, ki so dovolj močni, da dopustijo prevlado razuma, vendar ne dovolj močni, da bi prevladali razum. To je položaj, na katerega naj bi bili, v skladu z opisanimi načeli, kolikor je možno, umeščeni bogati in revni, zelo in slabo izobraženi, ter vsi drugi razredi in veroizpovedi, na katere je razdeljena družba. Če bi to načelo združili s sicer samo eno dovoljeno superiorno vrednostjo, to je superiornost duhovnih lastnosti, bi politična ureditev spoznala vrsto relativne popolnosti, ki je edina primerna za zapleteno naravo človeških zadev.

V predhodnih zagovorih splošne, a stopenjske volilne pravice nisem obravnaval razlike v spolu. Za politične pravice se mi zdi popolnoma nepomembna, kot razlika v višini ali barvi las. Vsa človeška bitja imajo enak interes za dobro vladno; le-ta vpliva na blaginjo vseh enako in vsi enako potrebujejo svoj glas v njej, da zaščitijo svoj del koristi. Če bi že bila kakšna razlika, bi jo potrebovale ženske bolj kot moški, saj so zaradi svoje fizične šibkosti bolj odvisne od zakonske in družbene zaščite. Človeštvo je že dolgo tega zavrglo edine argumente, ki bi podprli sklep, da naj ženske nimajo glasov. Danes nihče ne trdi, da bi ženske morale biti v osebnem suženjstvu; da naj ne bi imele misli, želja ali poklica, ampak bi bile domače sužnje svojim soprogom, očetom in bratom. Dovoljeno se je ne poročiti in imeti malo od tistega, kar je dopuščeno poročenim ženskam, lastnino in materialne ter poslovne interese, enake moškim. Za primerno in pravilno velja, da ženske mislijo, pišejo in poučujejo. Takoj ko so te stvari sprejete, ni nobenega utemeljenega razloga za politično izključitev. Celoten način razmišljanja modernega sveta je, z vedno večjim poudarkom, naperjen proti zahtevi družbe, da bi odločala namesto posameznikov, za kaj so in za kaj niso primerni in kaj lahko in česa ne smejo poskušati. Če so načela moderne politike in politične ekonomije za kaj dobra, so za dokaz, da lahko o teh ciljih pravilno razsojajo samo posamezniki; in da se bo, ob popolni svobodi izbire, kjer so resnično različne sposobnosti, velikansko število tudi lotilo stvari, za katere so v povprečju primerni, izjemni primeri pa se zgodijo samo izjemoma. Ali je bila celotna usmeritev modernega družbenega napredka napačna ali pa bi morali doseči popolno ukinitve vseh izključitev in onesposobljenosti, ki preprečujejo pošteno zaposlitev človeka.

Da bi dokazali, da morajo imeti ženske volilno pravico, niti ni treba tako veliko. Če bi bilo tako prav, kot je narobe, da morajo biti podrejeni razred, zaprte med hišna opravila in podrejene domači avtoriteti, bi zaščite volilne pravice pred zlorabo te avto-

ritete ne potrebovale nič manj. Moški, tako kot ženske, ne potrebujejo političnih pravic zato, da bi vladali, ampak zato, da njim ne bi vladali slabo. Večina moškega spola so, in bodo celo življenje, samo delavci na žitnih poljih in v tovarnah; a to ne pomeni, da si volilno pravico kaj manj želijo, niti da se je njihovim zahtevam lažje upreti, ko ni verjetno, da bi jo slabo uporabili. Nihče se ne pretvarja, kako misli, da bi volilno pravico ženske slabo uporabljale. Najhuje, kar se govori, je, da bi volile kot podložnice, na ukaz svojih moških sorodnikov. Če mora biti tako, naj bo. Če bodo mislile same, bo to zelo dobro, če ne, nič hudega. Ljudem koristi, če snamejo okove, tudi če si ne želijo hoditi. Veliko izboljšanje v moralnem položaju žensk bi bilo že to, če jih zakon, glede najpomembnejših postavk človečnosti, ne bi več obravnaval kot nesposobne mišljenja in brez pravice do izbire. Bilo bi koristno zanje osebno, če bi imele dati kaj, česar njihovi moški sorodniki ne morejo terjati, čeprav želijo imeti. Prav tako bi bilo dobro, če bi moral soprog o zadevi nujno govoriti s svojo ženo in če glasovanje ne bi bilo njegova izključna stvar, ampak skupna skrb. Ljudje se ne zavedajo dovolj, kako dejstvo, da je ženska sposobna neodvisne dejavnosti v zunanjem svetu, občutno dvigne njeno dostojanstvo in vrednost v vulgarnih moških očeh ter ji omogoči spoštovanje, ki ga z nobenimi osebnimi vrlinami ne bi bila nikoli dosegla kot nekdo, čigar življenjski obstoj je v celoti odvisen od njega. Tudi glasovanje samo bi postalo bolj kakovostno. Moški bi moral pogosto najti poštene razloge za svoj glas, s katerimi bi lahko pokončnejšo in bolj nepristransko osebo prepričal, da bi služila z njim pod isto zastavo. Zaradi ženinega vpliva bi ostal pogosto zvest svojemu poštenemu stališču. Seveda bi ga pogosto uporabil ne na podlagi javnega, ampak zasebnega interesa ali družinske nečimrnosti. A kakršenkoli bi že bil ženin vpliv, se že zdaj v celoti uveljavlja v tej slabi smeri; in to še bolj zagotovo, saj ji je, v glavnem, po sedanjih zakonih in običajih politika v načelnem smislu preveč tuja, da bi lahko spoznala, da gre za vprašanje časti; in večina ljudi ima tako malo razumevanja za častne zadeve drugih, če niso sami vanje vpleteni, kot ga imajo za verska čustva tistih, katerih vera se razlikuje od njihove. Takoj ko ima ženska volilno pravico, je pod vplivom delovanja politične časti. Nauči se sprejemati politiko kot stvar, o kateri ima pravico imeti mnenje in v kateri se je treba, če mnenje imaš, po njem ravnati; pridobi občutek osebne odgovornosti za stvar, in več ne misli, tako kot danes, da je ne glede na to, kako velik je njen slab vpliv, vse v redu, če le lahko prepriča moškega in je on za vse odgovoren. Samo opogumljena, da si oblikuje svoje mnenje in inteligentno razumevanje razlogov, ki morajo zavestno prevladati nad skušnjavami osebnih in družinskih ciljev, lahko kdaj preneha delovati moteče na politično zavest

moškega. Politična škodljivost njenega posrednega vpliva se lahko prepreči samo tako, da se zamenja z neposrednim.

Menim, da mora biti volilna pravica odvisna, kot bi bila v pravilni ureditvi stvari, od osebnih meril. Kjer je odvisna, tako kot v tej in večini drugih držav, od lastninskih meril, je protislovje še očitnejše. Še nekaj več kot navadno nerazumnega je v dejstvu, da ko ženska lahko da vsa zagotovila, ki so zahtevana od moškega volilca, neodvisnost, položaj hišnega gospodarja in poglavarja družine, plačevanje davkov, ali karkoli so že zahtevani pogoji, sta samo načelo in sistem predstavništva, temelječ na lastnini, razveljavljena, uvedena pa je izjemna osebna diskvalifikacija samo zato, da se ženska izključi. Če k temu dodamo, da v deželi, kjer se je to zgodilo, trenutno vlada ženska in da je bil najslavnejši vladar, kar jih je ta dežela imela, ženska, je slika nerazumnosti in komaj prikrite nepravilnosti popolna. Upajmo, da pri postopnem rušenju ostankov preperelih tvorcev monopolov in zatiranja ta ne bo izginil zadnji; da bodo misli Benthama, g. Samuela Baileyja, g. Hareja in mnogih drugih resnih političnih mislecev te dobe in dežele (da niti ne omenjamo drugih) našle pot do vseh umov, ki jih ni zakrknila sebičnost ali trdovratni predsodki; in da bo, preden mine čas še ene generacije, spol, tako kot barva kože, prenehal biti zadostno opravičilo za prikrajšanost njegove nosilke za enakopravno državljansko zaščito in zaslužene privilegije.

Prevedla Mirjam Milharčič-Hladnik

Iz: John Stuart Mill (1861/1960), *Considerations on Representative Government* (Of the Extension of the Suffrage), Oxford University Press, London.